

ד. במקום שמסלקים ואמר איני מסתלק — הרי אמר, ועל מנת כן נתן מעות, והרי נקנתה הקרקע כפי תנאו.

לפרש"י והרא"ש, אמר זאת בשעת מתן מעות. ויש מפרשים אפילו לאחר מתן מעות. רמב"ן ורשב"א.

במקום שאין מסלקים ואמר אסתלק — רב פפא אמר: אין צריך לקבל קנין ממנו. רב ששת בנו של רב אידי אמר: צריך לקנות ממנו. וכן הלכה.

פרשו התוס' והרמב"ן והרשב"א [דלא כמשמעות פרש"י. ערשב"א], מדובר לאחר שלוח הימנו סתם, הלכך אין חילוק אם אמר המלוה או התנה הלוחה שיוכל לסלקו. שאם בתחילת הלואה, הלא כיון שהלוחה עומד וצווח שיוכל לסלקו, לא יוכל לקנות זה יותר ממה שהקנה לו הלוחה.

אבל הרמב"ם אינו מחלק בדבר, ומשמע אפילו בשעת הלואה (ערשב"א ובהגר"א). ויש מפרשים הטעם משום שהמלוה אמר כן בגמר הענין והלוחה שתק, הלכך אין זה אלא 'פטומי מילי בעלמא' (עפ"י ראב"ד).

דף טח

קנט. א. 'סתם משכון — שנה' — למאי נפקא מינה?

ב. לווה הבא למכור משכונו — מי זכאי ראשון לרוכשו, בן המיצר או המלוה שהמשכון בידו?

ג. האם רשאי הלווה למשכן קרקע אצל המלוה ושוב לחכור אותה ממנו בתשלום?

א. אמר רב אשי: אמרו לי זקני מחסיאי: סתם משכנתא — שתא. למאי נפקא מינה, שאם אכל שנה — יכול הלווה לסלקו ממנו. ואם לאו — אין יכול לסלקו.

א. לפרש"י מדובר במקום שמסלקים, ואעפ"כ שנה ראשונה אינו מסלקו. [ודוקא במקום שאין שם מנהג ידוע אחר (ערשב"א ונמו"י)].

והרישב"א פרש במקום שאין מסלקים, שבסתם יש לו שנה בלבד, אבל מקום שמסלקים [עפ"י תנאי בני העיר במעמד אנשי העיר], מסלקו אף בתוך שנה.

ב. במשך אותה שנה נידון המשכון כמכר, לפי שאין יכול לפדותו, וכאתרא דלא מסלקי. והראב"ד כתב שהוא הדין במקום שנוהגים שאם אינו פודה בזמן מסוים כגון בתחילת השנה, שוב אין יכול לפדות כל השנה — גם בזה אם לא פדה בתחילתה, הריהו כאתרא דלא מסלקי. והרא"ש חולק, מפני שבשעת ההלואה לא נמנעה ממנו האפשרות לסלקו.

ב. עוד אמרו זקני מחסיאי לרב אשי: מהי משכנתא — דשכונה גביה (= שכונה אצלו. פירוש, דירתו חשובה שכונה גמורה, שאין לך שכן קרוב כמותו. רש"י ורישב"א). נפקא מינה לדינא דבר מצרא, שאם בא הלווה למכרה, אין בבעל מצריה שכן טוב לקנותה כזה.

א. אם קנה אחד מן המצרנים או כמה — יכול זה שהמשכון בידו לסלקם (רא"ש; ריטב"א). וכתב שלפרש"י אם קדם מצרן וקנה — קנייתו קניה.

ב. אם בתחילת נתינת המשכנתא בא המצרן לערער ולומר אני אלוך, כי שמא כוונתך להערים להקנותה למלוה — יש אומרים שהדין עמו, ויש אומרים שיכול לומר לו הלוחה,

הלה נוח לי ללוות הימנו ולא אתה. וכדעה זו נראה, מלבד אם יראה לדיינים שיש בדבר ערמה (עפ"י הרא"ש).

ג. יש אומרים שבמקום שרשאי הלווה לסלק את המלוה אפילו בשנה ראשונה — אין למלוה עדיפות על המצרן (ראבי"ה). ויש חולקים (הר"י הונתן ב"ר יצחק. מובא בהג"א מאו"ז).

ג. אמר רבא: אין הלכה כחכירי נרשאי — שהיו כותבים: 'משכן פלוני קרקע פלוני וחזר וחכרה ממנו'. והרי לא קנאה המלוה כדי שיקנה לו לבעלים בתורת חכירות, נמצא נוטל רבית, שהרי אין טורח בה ואף אם תלקה לא יפסיד כלום.

א. מרש"י משמע שהיא רבית קצוצה. וכמה ראשונים סוברים שאינה אלא הערמת רבית או אבק רבית. ויש אומרים אפילו התנה מראש על כך, אינה רבית קצוצה (ערא"ש; טור קעב).

ב. נחלקו הדעות כשהחכיר המלוה לאחר ואותו אדם החכירה ללווה, האם מותר הדבר אם לא (הריטב"א מתיר. וכ"כ הבי"י (קסד) בשם תלמידי הרשב"א. ואילו הד"מ הביא מהרשב"א והרא"ש לאסור. והכרעת השו"ע שבמשכנתא דסורא מותר).

ואמרו, עתה שכותבים כך: 'קניתי ממנו קרקע ושהיתי כמה עידינים ושוב חכרה' — כדי שלא תנעול דלת בפני לוויים, מותר. והסיקו שאין הדבר כן, אלא אפילו שהה אסור.

קס. מהי עיסקה למחצית שכר, ובאלו אופנים מותר לעשותה?

הנותן סחורה לחברו שיעסוק בה או בעלי חיים לגדלם, ויחלקו לאחר זמן ברווחים או בהפסדים — זוהי עיסקה למחצית שכר. וסתם הדבר, אותה עיסקה הריהי מחצה מלווה, שהרי אחריות אונסין או הוולה של המחצית — על המקבל, ומחצה פקדון — שהרי רווחי המחצית שייכים לנותן. והואיל וכן נמצא זה מתעסק בחציו של הנותן המופקד אצלו, בשכר המתנת מעות המלוה שבידו, לפיכך אסור אלא אם כן נותן לו שכר עמלו כפועל.

נחלקו התנאים כמה שכר צריך ליתן לו ויהא מותר; לדברי רבי מאיר, בין שכר מרובה בין מועט (לכל יום ויום שמתעסק עמו. רי"ף). רבי יהודה אומר: אפילו לא טבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת (ולא פסק לשם שכר. רש"י) — זהו שכרו. רבי שמעון בן יוחאי אומר: נותן לו שכרו משלם (= בשלמות).

משמע בגמרא שאין חילוק בכל זה בין עסק שטרוה מרובה או מועט.

[במשנה שנינו אודות חנוני: 'נותן לו שכרו כפועל' ובברייתא פרשו: 'כפועל בטל'. ופירש אביי, בטל מאותה מלאכה שהיה עושה בה עד עתה. לפרש"י נראה שזו היא דעת רבי שמעון, וכ"כ הרז"ה. ואילו ר"ח מפרש כפועל היושב בשעה שמלאכתו בטלה, ששכרו מועט — וכרבי מאיר. (וכן נקטו התוס', הרא"ש והרמב"ן)].

רב נחמן העמיד דברי רבי יהודה בשיטה עם תנאים נוספים (כן הסיקו בגמרא, שלא כמו שאמרו בתחילה שרב נחמן פסק הלכה כרבי יהודה).

הרי"ף והרא"ש פסקו כרבי מאיר, שסתם מתניתין כמותו. רבנו חננאל פסק כרבי שמעון שנוטל שכרו משלם — מפני שדעת רבי יהודה הועמדה כשיטה ואין הלכה כשיטה. וכן נקט הרז"ה.

בגמרא מבוארת אפשרות נוספת של שכר טירחה — מקבל העיסקה נוטל ברווחים שני שלישי ובהפסדים מחצית בלבד. או מחצית ברווחים ושלישי בנשיאת ההפסדים. [וכן הורה רבא במעשה שיצא שטר עיסקה על בני רב עיליש, והיה כתוב בו שקיבל אביהם עיסקה 'פלגא באגר פלגא בהפסד' (ור"ח ורבנו משולם גורסים: 'פלגא באגר ובהפסד') — והואיל והיה אדם גדול, ודאי לא ספה איסור לאחרים, וכוונת העסק היה או פלגא באגר והפסד מופחת — שלישי, או פלגא בהפסד ושכר מרובה יותר — שני שלישי].

ופסק הרמב"ם (שותפין ח,ב) שאם עשה עסק במעות או בבעלי חיים ולא העלה לו שכר — נוטל המתעסק שני שלישי השכר. ואם הפסידו — משלם שלישי ההפסד. [לפי זה אין הפרש בין גברא רבא לשאר כל אדם. וכן דעת בעל המאור]. לפי פירוש אחר בתוס', רבא לא קבע כן כפסק אלא תמה על לשון השטר, שכך היה ראוי לו לכתוב. [ולפירוש זה נראה שלמעשה אין מוציאים לשון השטר מפשוטו. ונפ"מ שאם נטל מחצה — אין מוציאים ממנו, כדן אבק רבית. ואם לא נטל עדיין, נותנים לנותן-העסק מחצה בניכוי שכר פועל למתעסק. או אפשר שאין מנכים זאת, שכבר קיבל הרבית בכך שנתעסק הלה וטרח. כן צדד הרמב"ן]. ויש מי שמפרש שהיה רווח בעסק ואחר כך הפסד, ונטל נותן-העסק חצי מן הרווחים ונשא בחצי מההפסדים. והורה רבא, הואיל ורב עיליש גברא רבא, ודאי מעיקרא לא עשה עסקה באופן זה, ליטול חצי ברווח וחצי בהפסד, וכיון שנטל הלה חצי ברווח, דין הוא שיטול בהפסד שני שלישי, וחייב להחזיר מה שנטל יותר. אבל בשאר כל אדם, הואיל ואבק רבית אינה יוצאה בדיונים, מה שנטל נטל (ראב"ד).

אמר רבא, אין לזקוף בשטר העיסקה מראש את השכר עם הקרן, כאילו הרווח כבר בטוח וקיים [כשם שהיו עושים במחוזא] — כי שמא לא יהא רווח, (ונמצא שנטל המלוה ממון לא לו או שנטל רבית. ע' במפרשים). ואפילו כאשר מאמינו כשיאמר לא היו רווחים, אמר רב אשי שאין לעשות כן, כי יש לחוש שמא ימות ויפול השטר לפני הירששים ויגבו ככל הכתוב בשטר. ומסתבר שאם מונח השטר ביד שלישי, שוב אין לחוש לכלום ומותר (ריטב"א).

מבואר במשנה שאם המתעסק אינו מקבל על עצמו אחריות אונסים — מותר ללא שכר, שאין שם מלוה כלל אלא כולו פקדון.

א. כתב הריטב"א: אין להערים בדבר זה.

ב. כאשר הטילו שניהם לכיס אחד ומחלקים השכר וההפסד, אין כאן צד רבית, ואין צריך ליתן שכר עמל לזה הטורח יותר (ריטב"א כאן ולהלן סט. וכדעת הסמ"ג (עשין פב) והרי"ף (שערי שבועות ח). ואולם בדעת הרמב"ם (שותפין ו,א) כתב הבית-יוסף (יו"ד קעז) שגם ממון המשותף דינו כעיסקא. ואילו הרמ"א (שם ג) פסק כדעה ראשונה).

ג. כאשר הסחורה / המעות משל אחד, והאחריות כולה מוטלת על המתעסק, אסור ליתן למלוה שום ריוח, ורבית קצוצה היא (עפ"י ריטב"א ועוד).

דפים סח — סט

קסא. המקבל מחברו בעלי חיים לגדלם ולחלק עמו ברווחים — מה דיניה של עיסקה זו?